

DANIELA HOOGHIEMSTRA

*Om de liefde,
voor
de troon*

Het dynastieke avontuur van
prinses Irene en prins Carlos Hugo

1964-1980

Uitgeverij Balans

Inhoud

Vooraf	9
Proloog. Een vorstelijk huwelijk	11
1 Wat het is om prinsesje te zijn	15
2 De belofte van het carlisme	59
3 Een bruid voor Carlos Hugo van Bourbon-Parma	85
4 Al tijden katholiek	107
5 De aankondiging	133
6 Onderhandelingen	151
7 Bruiloft in Rome	165
8 Strijd in Spanje	183
9 Scheuring	237
Epiloog	263
Dankwoord	270
Stamboom Carlos Hugo	274
Literatuur	277
Noten	283
Illustratieverantwoording	309
Register	315

Vooraf

Tussen januari en mei 1964 was heel Nederland in de ban van de 'Irene-affaire'. Als eerste prinses in de geschiedenis van het huis van Oranje had Irene, de tweede dochter van koningin Juliana en prins Bernhard, zich tot het katholicisme bekeerd. En dat in het geheim. Toen op haar geheimzinnige vertrek naar Madrid de bekendmaking van haar verloving met Carlos Hugo van Bourbon-Parma volgde, was dat een steen in de vijver van het tot dan toe verzuilde Nederland. En dan wilde het paar ook nog koning en koningin van Spanje worden.

Zelf vertrok ik op mijn negentiende ook naar Madrid. Niet om een troon te veroveren, maar om Spaanse cultuur en geschiedenis te studeren. Mede daardoor werd ik nieuwsgierig naar het avontuur van Irene en Carlos Hugo. Hoe kwamen zij erbij dat ze recht hadden op de Spaanse troon? Wat gebeurde er nadat ze Nederland vaarwel gezegd hadden?

Generaal Francisco Franco had de Burgeroorlog in Spanje (1936-1939) gewonnen met behulp van de monarchisten. Hij had daarom beloofd dat er na zijn dood weer een koning zou komen. De vraag was alleen welke. Als vertegenwoordiger van de 'carlistische' tak van het huis van Bourbon, was de in Frankrijk geboren Carlos Hugo een van de kandidaten. Zijn belangrijkste tegenstander was prins Juan Carlos van Bourbon, een kleinzoon van de in ballingschap naar Portugal vertrokken laatste koning van Spanje. Begin jaren zestig moest de ouder wordende Franco eindelijk gaan kiezen. De kandidaten in het politiek diep verdeelde Spanje voerden felle campagnes. Irene liet zich in die strijd meeslepen.

Mijn zoektocht begon in Den Haag en leidde via een tussenstop in Parma naar Madrid en Navarra en Baskenland, de thuisbasis van de carlisten. Het was een reis die niet alleen hielp om de Irene-affaire te ontrafelen, maar ook deed beseffen welke aardverschuiving het eeuwenlang door dynastieën geregeerde Europa sinds de Franse Revolutie heeft ondergaan. Carlos Hugo en Irene ambieerden een oude troon in een nieuwe wereld. Hun idealen waren groot maar het verleden woog zwaar, de spelregels waren nieuw en de werkelijkheid was hard.

PROLOOG

Een vorstelijk huwelijk

In het voorjaar van 1958 kwam vorstelijk Europa, of wat daar nog van over was, bijeen in het groothertogdom Luxemburg. Prinses Marie Adelheid van Luxemburg trad in het huwelijk met de Pools-Hongaarse Karl Josef graaf Henckel von Donnersmarck. Ook de negentienjarige Nederlandse prinses Irene en haar één jaar oudere zuster Beatrix waren voor het feest uitgenodigd.

Zo vaak kwam het niet meer voor, een huwelijk van een lid van een regerend vorstenhuis in Europa. De Nederlandse ambassade in Luxemburg was gevraagd een ka-

mer te reserveren in een goed hotel met uitzicht op de stad. Met de Dakota van prins Bernhard vlogen Irene, Beatrix, hun particuliere secretaresse en een beveiligger op 9 april naar Luxemburg. De broer van de bruid, Jan van Luxemburg, haalde hen af van het vliegveld.

Ook de societyverslaggever van *De Telegraaf*, Thomas Lepeltak, alias Stan Huygens, landde die middag in Luxemburg. ‘Al dat Europa aan vorstelijke adel bezit,’ schreef hij de volgende dag in zijn krant, ‘is vandaag bijeen.’ Voor hem was het feest in het vliegtuig al begonnen, toen hij merkte dat Isabelle van Frankrijk en haar broer Frans, zoon en dochter van de troonpretendent van Frankrijk, Hendrik van Orléans, op de stoelen vóór hem zaten. Samen met prinses Tatiana Radziwiłł en prins Michael van Griekenland haalden zij aan boord ‘herinneringen’ op. In de gang van zijn hotel liep Lepeltak later de prinsessen van Bourbon-Parma, de gravinnen van Waldburg-Wolfegg und Waldsee, de prinsessen van Liechtenstein en Aosta en een hertog van Holstein-Ledeborg tegen het lijf. Het ‘hele adelboek’ was in Luxemburg compleet, stelde hij tevreden vast.¹

De volgende ochtend formeerde zich een bruiloftstoet van 38 paren om naar de kathedraal te wandelen voor de kerkelijke inzegening. Irene liep aan de arm van de 22-jarige Frans van Orléans. Terwijl de rij al in beweging kwam om het bruidspaar te volgen, verscheen op de trap van het gemeentehuis een man in jacquet. Klein, slank, met donker haar en fonkelende bruine ogen. Omdat hij druk had staan praten, had hij niet in de gaten gehad dat de stoet vertrok. ‘Springend’ kwam hij de trap af. Wat een eni-

ge jongen, dacht Irene. Later hoorde ze dat hij Hugo van Bourbon-Parma was, een Franse neef van de bruid. Men zei dat hij koning van Spanje wilde worden.²

INKIJKPAGINA'S

Wat het is om prinsesje te zijn

Familie-carrousel

De Tweede Wereldoorlog stond op uitbreken toen op 5 augustus 1939 in Baarn Irene Emma Elisabeth, prinses van Oranje Nassau en van Lippe-Biesterfeld, geboren werd. Haar naam, Grieks voor vrede, was een wens die voorlopig niet uitkwam. Nog geen maand later viel Hitler Polen binnen. Irenes moeder was prinses Juliana der Nederlanden, het enige kind van de Nederlandse koningin Wilhelmina en de Duitse prins Hendrik van Mecklenburg-Schwerin. Haar vader was prins Bernhard, de oudste zoon van de Duitse prins Bernhard von Lippe en prinses Armgard von Cramm.

Voor koningen, vorsten, prinsen en prinsessen was de voorgaande anderhalve eeuw in Europa rampzalig verlopen. De Franse Revolutie (1789) was de eerste klap geweest, de Napoleontische Oorlogen (1792-1815) waren de tweede. In de negentiende eeuw had een golf van liberale revoluties aan veel koninkrijken een einde gemaakt, en tijdens de Eerste Wereldoorlog had de grote familie van koningen, keizers en tsaren met moderne wapens elkaar bestreden. Toen daarop vanaf 1917 socialistische revoluties volgden, betekende dat het einde van het Duitse en het Oostenrijkse keizerrijk en de Russische tsarenfamilie.

Irene's grootvader, Hendrik, zag hoe zijn neef, Frederik Frans IV, in 1918 na de socialistische Novemberrevolutie in Duitsland uit zijn groothertogdom verdreven werd. Diezelfde revolutie betekende het einde van het vorstendom Waldeck-Pyrmont waar Irene's overgrootmoeder, koningin Emma, vandaan kwam. Ook Lippe, het vorstendom waar de oom van Bernhard geregeerd had, hield op te bestaan.

Rond de pasgeboren baby waren werelden ingestort. Van de adellijke familiecarrousel die Europa eeuwenlang regeerde, restten alleen de splinters nog. De familie van Irene had als een van de weinige haar troon behouden, maar had daarvoor de prijs moeten betalen van onderwerping aan een volksvertegenwoordiging. Irene's voorvader, koning Willem II, had in 1848 voor een liberale grondwet moeten buigen, en hoewel hij en zijn nazaten hun terrein ferm verdedigden, werden ze politiek buitenspel gezet door de moderne formule dat de koning onschendbaar is en de ministers voor hem verantwoordelijk zijn.

Uitstraling had de vorstenadel nog wel. De magie van de ‘unieke soort’ werd bewaard door onderling te trouwen. Maatschappelijke neergang maakte het alleen wel steeds lastiger om in eigen kring veelbelovende kandidaten te vinden. Het dagende besef dat mensen niet alleen gevormd werden door religie en klasse, maar dat eigen karakter en gevoel ook een rol speelden, maakte het arrangeren van huwelijken ook steeds gecompliceerder. Bernhards vader had zijn vrijheid in 1909 niet voor zijn titel willen offeren. Om te kunnen trouwen met zijn grote liefde, de niet-adellijke en bovendien gescheiden Armgard von Cramm, had hij zijn adellijke status opgegeven.

Armgarde's vader, Aschwin von Sierstorpff-Cramm, was een van de beste jockeys van Duitsland geweest en opperstalmeester van de Turkse sultan, met het recht zich ‘pasha’ te noemen. Hij had een groot fortuin geërfd nadat hij, per ongeluk of misschien ook niet, tijdens de jacht de enige broer van zijn vrouw had doodgeschoten. Het geld waarvan hij daardoor de erfgenaam werd, had hij er ook in korte tijd weer doorheen gejaagd.¹ Armgard, bijgenaamd ‘Muck’, was net zo onconventioneel als haar vader en hield ook net zoveel van paarden als hij. Ze was eerst met een luitenant van de prins von Lippe getrouwd, maar was vervolgens een verhouding begonnen met de prins, ‘Berni’ zelf. De luitenant had zich van haar laten scheiden, waarna ze morganatisch met Berni huwde, die daarvoor de adellijke status van zijn nageslacht inleverde.²

Aan het huishouden op het landgoed Woynowo in Oost-Brandenburg voegde Armgard in de loop van de jaren twintig een tweede man toe, springruiter Alexei Pantchou-

lidzew. Als voormalige officier in het tsaristische leger was hij na de communistische machtsovername naar Duitsland gevlucht. Hij vestigde zich op Woynowo om Armgard te trainen voor deelname aan internationale springconcoursen, maar bleef na de dood van Berni, in 1934, haar trouwe metgezel.

Bernhard ging op zijn twaalfde naar kostschool, waar hij slecht presteerde, en daarna naar een school in Berlijn. Hij was vaak ziek en bovendien klein voor zijn leeftijd, zodat hij naar eigen zeggen moest leren vechten tegen oudere en sterkere jongens, die hem nogal eens 'een pak slaag' gaven.³

Aan levenslust en ambitie ontbrak het hem niet, maar de omstandigheden zaten hem niet mee. Zijn oom, de vorst van Lippe, had in 1916 met de hand over zijn hart gestreken door zijn moeder, hem en zijn broer Aschwin alsnog tot prins(es) te verheffen. Maar in het Duitsland van de jaren dertig had hij ook daar weinig aan. De vooruitzichten in het door de economische crisis geteisterde vroegere keizerrijk waren somber. Bernhards vader had hem nauwelijks geld nagelaten en landgoed Woynowo bevond zich in een dermate deplorabele staat, dat werd overwogen om het maar in de fik te steken.⁴

Pogingen van Duitsland een moderne democratie te maken, hadden een republiek zonder vrienden opgeleverd. Haast niemand geloofde in de nieuwe democratische ordening van Weimar. Reactionairen verlangden terug naar het oude keizerrijk, fascistena wilden een dictatoriaal 'Derde Rijk' waar het 'arische ras' regeerde, en socialisten streefden naar een 'klasseloze' dictatuur. Toen Hitler in 1933 de

macht greep, dompelde Bernhard zich als student in München en Berlijn onder in een studentenmilieu waar het nazistische geloof in eigen superioriteit luidruchtig de boven-
toon voerde. Intussen ontbrak het de leden van de adellijke klasse waar Bernhard met de hakken over de sloot in beland was, juist aan zelfvertrouwen. Zonder keizer zochten de vorsten, prinsen, graven, 'Freiherren' en jonkers in de politieke en economische chaos naar nieuwe manieren om zich te onderscheiden. 'Ik had het idee: ik loop verschillende stages in een bedrijf,' vertelde Bernhard zelf later over die periode, 'en als je dat achter je hebt, moet je wel uiteindelijk een leidinggevende functie krijgen.'⁵ Maar toen hij in 1936 als stagiaire bij IG Farben in Parijs achter een schrijfmachine belandde, was dat moment nog ver weg.

In Nederland werd intussen druk gezocht naar een geschikte echtgenoot voor prinses Juliana. Beschermd en geïsoleerd opgegroeid als enig kind aan het hof van haar moeder, koningin Wilhelmina, combineerde zij honger naar het 'echte leven' met gebrek aan ervaring. Zij had in 1927 de huwbare leeftijd bereikt, maar een geschikte kandidaat had zich nog niet aangediend. Ze had geen oogverblindend uiterlijk maar wel een eigenzinnig karakter en was verknocht aan haar moeder, een combinatie die niet betoverde. De zoveelste mislukte koppelpoging, aan de Zweedse prins Karel van Zweden in 1934, had haar entourage wanhopig gemaakt. Voor het kennismakingsgesprek met Karel had haar Britse tante, Alicia gravin van Athlone, als bemiddelaarster alles uit de kast gehaald, maar Juliana was 'als een dienstmeid' gekleed op de afspraak verschenen en had zich 'humeurig, koppig en... lui' gedragen. Zo langzamerhand bleven er niet

veel kandidaten over. ‘Beggars can’t be choosers,’ noteerde de Nederlandse gezant in Duitsland, Johan Paul van Limburg Stirum.⁶

In 1936 trok Bernhard, nieuwsgierig geworden naar de kennelijk moeilijk bemiddelbare maar rijke Hollandse kroonprinses, de stoute schoenen aan. Na informatie over haar te hebben ingewonnen bij de Nederlandse ambassadeur in Parijs, John Loudon, liet hij via een ver Duits familielid een introductiebrief aan haar overhandigen. Toen een tante hem begin februari 1936 tipte dat de Nederlandse koninklijke familie van plan was naar het recreatieoord Igls bij Innsbruck te reizen, pakte hij zijn koffers.⁷

Zodra de sportieve prins met de ondeugende lach op 11 februari op de oefenweide verscheen, was Juliana verkocht. Deze ontmoeting was nu eens niet gearrangeerd door haar moeder en haar ambassadeurs. Voor Juliana, gevangene van een niet zo flamboyante, Hollandse hofomgeving, was het alsof er een wereld openging. Met charme, protocollair gemak en daadkracht blies Bernhard het hele gezelschap omver, inclusief de meest kritische leden van de hofhouding, die meteen druk in de *Almanach de Gotha*⁸ begonnen te bladeren. (Hij stond erin!) De symbiose tussen moeder en dochter kreeg een lichte dreun te verwerken, maar Wilhelmina was blij dat zich een man had aangediend op wie Juliana verliefd kon zijn en die de troon weer toekomst gaf.

Op veel aanzien of rijkdom kon Bernhard dan misschien niet rekenen, maar ‘waardig en toch eenvoudig en spontaan’, goedgekleed, sportief en charmant, had hij wel alle eigenschappen die men zich van een prins kon wensen. Status had Juliana toch altijd alleen maar in de weg geze-

ten. Volgens haar vriendin Christine Wittewaall van Stoetweden was haar jeugd ‘bedorven door de dwanggedachte: ik moet koningin worden’. Het ‘arme kind’ zag dat als een ‘onafwendbaar noodlot’.⁹

Gelijkschakeling

Tijdens de bruiloft van Bernhard en Juliana, die van 5 tot 7 januari 1937 in Den Haag gevierd werd, wreekte zich Bernhards dubbele loyaliteit aan de Nederlandse regering en de Duitse adel, die verbonden was met de naziregering. Ter vermaak van de gasten werden Amerikaanse films vertoond van Stan Laurel & Oliver Hardy, maar onder druk van de Duitse regering werd ook het Horst Wessellied, de officiële partijhymne van de NSDAP, gespeeld. Bij de hotels van de Duitse gasten wapperde de nazivlag en op foto's was te zien hoe het bruidspaar tijdens een gala-avond omringd werd door Duitse familieleden die de Hitlergroet brachten.¹⁰

In de eerste huwelijksjaren op Soestdijk werd eerst Beatrix en vervolgens Irene geboren, waarna het koninklijke gezin in mei 1940 voor de Duitse invasie naar Engeland vluchtte. In de Londense Austin Friars-kerk werd Irene diezelfde maand door predikant Jan van Dorp gedoopt. ‘Gebogen maar niet gebroken’, luidde het thema van zijn op Hebreëen 11:27 gebaseerde preek. Die zomer werd ze in een kogelvrij wiegje ingescheept om met haar moeder en zusje naar Canada te varen, terwijl haar vader en groot-